

Εσωτερική και εξωτερική αξιολόγηση σχολικών μονάδων: ένα διακύβευμα ιστορικού χαρακτήρα για το μέλλον του δημόσιου σχολείου

της Αιμιλίας Τσαγκαράτου

Η δημοσίευση του ΦΕΚ με τίτλο «Συλλογικός προγραμματισμός, εσωτερική και εξωτερική αξιολόγηση των σχολικών μονάδων ως προς το εκπαιδευτικό τους έργο» στις 20 Ιανουαρίου αποτελεί το ξεκίνημα της διαδικασίας της αξιολόγησης στην εκπαίδευση. Είναι η εξειδίκευση των άρθρων του νόμου 4692/2020 για την «Αναβάθμιση του σχολείου», ο οποίος αποτελεί συνέχεια του νόμου Γαβρόγλου 4547/2018 «Αναδιοργάνωση των δομών υποστήριξης της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις». Αποτελεί νομοθέτημα – ομπρέλα που κουμπώνει με όλες τις μέχρι τώρα νομοθετικές παρεμβάσεις και αναδιαρθρώσεις στην εκπαίδευση και στρατηγική επιδίωξη της νεοφιλελεύθερης εκπαιδευτικής ατζέντας.

Μια πλειάδα ντοκουμέντων των υπερεθνικών οργανισμών δίνουν τις κατευθυντήριες γραμμές. Αναφέρουμε τα πιο πρόσφατα, όπως η έκθεση του ΟΟΣΑ του 2018 «Εκπαίδευση για ένα λαμπρό μέλλον στην Ελλάδα», που συντάχθηκε κατά παραγγελία της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ, η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής τον Μάιο του 2020 με τίτλο «Στήριξη της αυτοαξιολόγησης της σχολικής μονάδας μέσω των πολιτικών διασφάλισης της ποιότητας», η Ετήσια Έκθεση Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης και της Κατάρτισης 2020 του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που δημοσιεύθηκε τον Νοέμβριο. Ταυτόχρονα αποτελεί βασικό ιδεολογικό και πολιτικό πυλώνα της

Νέας Δημοκρατίας, στα πλαίσια της αριστείας και της αξιοκρατίας, όπως φαίνεται από τα προγραμματικά της ντοκουμέντα, με ιδιαίτερη στήριξη και από την πρόσφατη έκθεση Πισσαρίδη. Η υλοποίηση ωστόσο της αξιολόγησης στην εκπαίδευση αποτελεί βασικό επίδικο όλων των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων από το 1985 και μετά, ανεξάρτητα από το βάρος που δινόταν κάθε φορά ανάλογα με τον συσχετισμό δυνάμεων και τις αντιστάσεις του εκπαιδευτικού κινήματος.

Είναι κοινός τόπος να πούμε ότι η πανδημία αποτελεί τη μεγάλη ευκαιρία για να «λυθούν» όλες οι εκκρεμότητες που υπάρχουν στην εκπαίδευση και που το εκπαιδευτικό κίνημα με τον αγώνα του έχει αποκρούσει. Η δημοσίευση του ΦΕΚ την παρούσα στιγμή δεν αποτελεί μια «ατυχή συγκυρία», όπως λέγεται από τις κυρίαρχες δυνάμεις του γραφειοκρατικού, αστικοποιημένου συνδικαλισμού: η κυβέρνηση ακόμα και με ένα μεγάλο μέρος των σχολείων να είναι ακόμα κλειστά, θέλει να επιβάλει και να εμπεδώσει την κουλτούρα και την πρακτική της αξιολόγησης, να δημιουργήσει τετελεσμένα. Ακόμα και με τον ανορθόδοξο τρόπο του απολογισμού χωρίς προγραμματισμό. Επίσης δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι εν μέσω πανδημίας η Κομισιόν επιλέγει να δώσει με σαφήνεια τη «γραμμή» της ενίσχυσης των διαδικασιών της αυτοαξιολόγησης, δίνοντας και παραδείγματα «καλών πρακτικών».

Τι προβλέπει το ΦΕΚ

Ως σκοπός της αυτοαξιολόγησης της σχολικής μονάδας ορίζεται «η συνεχής βελτίωση της ποιότητας του παρεχόμενου εκπαιδευτικού έργου σε επίπεδο σχολικής μονάδας και κατ' επέκταση στο σύνολο του εκπαιδευτικού

συστήματος». Ως επιμέρους στόχοι ορίζονται «η κινητοποίηση όλων των παραγόντων της εκπαιδευτικής κοινότητας για την ανάπτυξη δράσεων που επιδιώκουν την ισόρροπη και ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών/-τριών, η ανάπτυξη συνεργατικών διδακτικών και μαθησιακών πρακτικών, η ενίσχυση της αυτογνωσίας και η υποστήριξη της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών, η διαμόρφωση κουλτούρας αξιολόγησης στη σχολική κοινότητα». Αναφέρεται σε τρεις βασικές λειτουργίες της σχολικής μονάδας, «την παιδαγωγική και μαθησιακή λειτουργία, τη διοικητική λειτουργία, και τη λειτουργία της ως επαγγελματικής κοινότητας μάθησης, που προωθεί την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών».

Η διαδικασία προβλέπει τον προγραμματισμό της σχολικής μονάδας και τον καθορισμό στόχων στην αρχή του σχολικού έτους, ενώ στο τέλος του, συντάσσεται έκθεση εσωτερικής αξιολόγησης που αναρτάται στην αντίστοιχη ψηφιακή πλατφόρμα του ΙΕΠ. Ο προγραμματισμός της σχολικής μονάδας θα γίνεται με βάση 14 θεματικούς άξονες που εξειδικεύουν τις τρεις λειτουργίες που αναφέρθηκαν παραπάνω, οι οποίοι με τη σειρά τους αναλύονται σε επιμέρους δείκτες. Για τον σκοπό αυτό συγκροτούνται ομάδες από 2-5 εκπαιδευτικούς, με υποχρεωτική τη συμμετοχή του κάθε εκπαιδευτικού σε τουλάχιστον δύο από αυτές. Η συμμετοχή στον θεματικό άξονα «Διδασκαλία, Μάθηση και Αξιολόγηση» είναι υποχρεωτική. Η αξιολόγηση της σχολικής μονάδας γίνεται σε επίπεδο θεματικού άξονα, σε τετράβαθμη κλίμακα: 1=μη επαρκής λειτουργία, με αρκετά σημεία προς βελτίωση, 2=επαρκής λειτουργία με κάποια σημεία προς βελτίωση, 3=καλή λειτουργία, με ελάχιστα σημεία προς βελτίωση, 4=εξαιρετική λειτουργία.

Ακολουθεί η εξωτερική αξιολόγηση της κάθε σχολικής μονάδας από τους Συντονιστές Εκπαιδευτικού Έργου, οι οποίοι με βάση τις εκθέσεις των σχολείων συντάσσουν Έκθεση Εξωτερικής Αξιολόγησης, η οποία περιλαμβάνει «ανατροφοδοτικές παρατηρήσεις, τεκμηριωμένη αποτίμηση των λειτουργιών του σχολείου ανά θεματικό άξονα σε δεκάβαθμη κλίμακα, συνολική εκτίμηση των θετικών σημείων και αδυναμιών του σχολείου καθώς και προτάσεις βελτίωσης». Στη συνέχεια, οι Συντονιστές συντάσσουν ενιαία έκθεση εξωτερικής αξιολόγησης για το σύνολο των σχολείων ευθύνης τους.

Εξωτερική αξιολόγηση γίνεται σε περιφερειακό επίπεδο από το ΠΕΚΕΣ, με βάση τις εκθέσεις των Συντονιστών όπως περιγράφηκαν παραπάνω, για να καταλήξουμε στην ΑΔΙΠΠΑΔΕ η οποία αξιοποιώντας τις εκθέσεις των Συντονιστών και των ΠΕΚΕΣ εισηγείται στο Υπουργείο Παιδείας τρόπους βελτίωσης και αποτελεσματικότερης οργάνωσης του προγραμματισμού και της εσωτερικής και εξωτερικής αξιολόγησης.

Για τη φετινή σχολική χρονιά, δεν προβλέπεται η διαδικασία του προγραμματισμού αλλά η συνεδρίαση των συλλόγων διδασκόντων μέχρι το τέλος Φεβρουαρίου για την ενημέρωση των εκπαιδευτικών σχετικά με τη διαδικασία της αξιολόγησης και τη συγκρότηση των ομάδων που θα αναλάβουν να διερευνήσουν το έργο του σχολείου σε σχέση με τους 14 θεματικούς άξονες, με σκοπό να προετοιμάσουν μέχρι τέλος Μάη εισήγηση σχετικά με την αποτίμησή τους. Οι εισηγήσεις αυτές προβλέπεται να συζητηθούν σε ειδική συνεδρίαση του συλλόγου διδασκόντων για να συνταχθεί η Έκθεση της εσωτερικής αξιολόγησης. Θα ακολουθήσουν οι διαδικασίες της εξωτερικής αξιολόγησης όπως προβλέπονται από το ΦΕΚ.

Μερικές βασικές επισημάνσεις

Η «βελτίωση της ποιότητας» του παρεχόμενου εκπαιδευτικού έργου ως σκοπού της (αυτο)αξιολόγησης αποτελεί την κεντρική ρητορική για την ανάγκη επιβολής της. Οι πολιτικές διασφάλισης ποιότητας (quality assurance policies) έχουν κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής. Η χρήση του συγκεκριμένου όρου, που είναι παρμένος από την οικονομία και αναφέρεται στην ποιότητα των προϊόντων, συνδέεται με τη γενικότερη νεοφιλελεύθερη αφήγηση των inputs και outputs (εισροές και εκροές), της αποδοτικότητας, της αποτελεσματικότητας και της λογοδοσίας. Με καθορισμένα κριτήρια και standards, που αφήνουν πολύ μικρά περιθώρια ελευθερίας στον εκπαιδευτικό και στο σχολείο να καθορίζει το έργο του με βάση τις πραγματικές ανάγκες των μαθητών του. Για παράδειγμα στην πρώτη θεματική ενότητα «Διδασκαλία, μάθηση και αξιολόγηση», οι υποενότητες που είναι ψηλά ιεραρχημένες είναι οι καινοτόμες πρακτικές, οι ήπιες δεξιότητες (soft skills) και οι ψηφιακές δεξιότητες, ό,τι δηλαδή σχετίζεται με βραχυπρόθεσμα προγράμματα και με την προσπάθεια εισαγωγής στην εκπαιδευτική διαδικασία εκείνων των δεξιοτήτων που παρέχουν ευελιξία και προσαρμοστικότητα, σε ένα ασταθές και αβέβαιο οικονομικό και εργασιακό περιβάλλον.

Οι θεματικοί άξονες, έτσι όπως καταγράφονται, δεν είναι τυχαίοι. Περιγράφουν με συνοπτικό τρόπο το νεοφιλελεύθερο μοντέλο ενός σχολείου που δεν θα ρίχνει το βάρος του στη μορφωτική διαδικασία, στην οικοδόμηση ουσιαστικής γνώσης, αλλά σε δεξιότητες και μετρήσιμους στόχους. Μόλις δύο από τους δεκατέσσερις αναφέρονται σε αυτή καθεαυτή την εκπαιδευτική, μορφωτική

διαδικασία -φυσικά με τον τρόπο που αναφέρθηκε παραπάνω- ενώ οι υπόλοιποι είναι έτσι διαμορφωμένοι που να «κουμπώνουν» με προγράμματα και δράσεις. Μεγάλο βάρος δίνεται στη διοικητική λειτουργία, στην ηγεσία της σχολικής μονάδας, στη διαχείριση των πόρων και την συνεργασία με τους τοπικούς φορείς, ενώ ξεχωριστή «θεματική» αποτελεί η «επαγγελματική ανάπτυξη» των εκπαιδευτικών. Με άλλα λόγια, η αέναη προσπάθεια συλλογής χαρτιών και προσόντων, που προφανώς θα εντείνουν τον ανταγωνισμό μεταξύ των σχολικών μονάδων αλλά και των ίδιων των εκπαιδευτικών μεταξύ τους. Το προσοντολόγιο για τις προσλήψεις αναπληρωτών και τους διορισμούς έχει ήδη δώσει ένα δείγμα γραφής σε αυτή την κατεύθυνση.

Σχέση εσωτερικής και εξωτερικής αξιολόγησης

Στο παρόν ΦΕΚ αποφεύγεται η χρήση του όρου «αυτοαξιολόγηση», με ιδιαίτερη έμφαση στον όρο εσωτερική αξιολόγηση σε σύνδεση πάντα με την εξωτερική αξιολόγηση. Αυτό δεν είναι τυχαίο. Αντιγράφουμε από την έκθεση της ΕΕ αναφορικά με την αυτοαξιολόγηση:

«Ιδανικά, η εσωτερική και εξωτερική αξιολόγηση είναι μέρος μιας συνεκτικής προσέγγισης που ενισχύουν η μία την άλλη. Επιθεωρητικά σώματα και άλλοι εθνικοί και τοπικοί φορείς μπορούν να στηρίξουν την αυτοαξιολόγηση των σχολείων παρέχοντας καθοδήγηση και εργαλεία [...] έτσι ώστε η αυτοαξιολόγηση να γίνει ένα σημαντικό στοιχείο επιθεώρησης [...] ενώ αυτοί που χαράζουν τις πολιτικές μπορούν να στηρίξουν άλλες μορφές

αξιολόγησης που διεξάγονται από τρίτα μέρη όπως διευθυντές και εκπαιδευτικοί από άλλα σχολεία, αντιπρόσωποι τοπικών αρχών ή ερευνητές».

Ο ν. 4692/2020 τον οποίο εξειδικεύει το συγκεκριμένο ΦΕΚ ήδη προβλέπει τη συμμετοχή τέτοιων φορέων: από το Σχολικό Συμβούλιο και τα στελέχη της εκπαίδευσης, μέχρι μέλη ΔΕΠ και άλλους φορείς που εποπτεύονται από το Υπουργείο Παιδείας. Η εμπειρία από τα εργαστήρια δεξιοτήτων που εφαρμόζονται πιλοτικά δείχνει και τη διάσταση της εμπλοκής ιδιωτικών φορέων, με προγράμματα που εκπονούνται από την ActionAid της κυρίας Μητσοτάκη, την QualityNet Foundation (οργανισμός για την Βιώσιμη-καπιταλιστική πάντα- ανάπτυξη), τον ΣΕΒ και το Ίδρυμα Λαμπράκη, για να αναφέρουμε κάποιους από αυτούς που φαίνεται να κυριαρχούν στην εμπλοκή τους στην εκπαίδευση. Η συμμετοχή σε τέτοια προγράμματα θα είναι σαφές μετρήσιμο κριτήριο της αξιολόγησης της σχολικής μονάδας.

Το πλαίσιο και τα κριτήρια είναι εξωτερικά και αυστηρά καθορισμένα. Η αυτο-αξιολόγηση γίνεται αυτο-λογοκρισία, αυτο-περιορισμός, εν τέλει αυτο-προσδιορισμός του έργου του εκπαιδευτικού με βάση αυτό που πιστεύει ότι θέλει να ακούσει ο εξωτερικός αξιολογητής, εν προκειμένω το κράτος. Η εσωτερική αξιολόγηση είναι το όχημα για μια πολλαπλή και αυστηρά ιεραρχημένη εξωτερική αξιολόγηση, με εκθέσεις ανά σχολείο, ανά ομάδα σχολείων, ανά περιφέρεια και τελικά ανά την επικράτεια. Όπως λέει με σαφήνεια ο Γενικός Επιθεωρητής Εκπαίδευσης της Ιρλανδίας Harold Hislop:

«... αυτό που είναι αναπόφευκτο, είναι ότι για οποιαδήποτε κίνηση να επιδοθεί μεγαλύτερη αυτονομία και δυνατότητα του σχολείου να παίρνει αποφάσεις

υπάρχει η πιθανότητα να εξισορροπείται από μεγαλύτερο δημόσιο λεπτομερή έλεγχο της δουλειάς των στελεχών, των εκπαιδευτικών, των συμβουλίων διοίκησης των σχολείων».

Σε αυτή την κατεύθυνση τα στοιχεία (evidence) και τα δεδομένα (data) αποτελούν βασικό εργαλείο της αξιολογικής διαδικασίας. Γίνεται σαφές από όλη τη βιβλιογραφία αλλά και από τα ντοκουμέντα –ελληνικά και διεθνή– που αναφέρονται σε αυτήν ότι **αξιολόγηση χωρίς μέτρηση δεν υπάρχει.** Η προσπάθεια να εμφανιστεί η αυτοαξιολόγηση ή εσωτερική αξιολόγηση ως μια «μαλακή», μη τιμωρητική εκδοχή της, δίνει τη θέση της σε μια αφήγηση που λέει ότι πρέπει να υπάρχει συστηματικός και αυστηρός έλεγχος. Άρα προϋπόθεση της αξιολόγησης είναι η διαμόρφωση στόχων που θα μπορούν να μπου σε ρουμπρίκες, excel και πίνακες. Αυτά που μπορούν να μετρηθούν στην εκπαίδευση είναι οι επιδόσεις των μαθητών από τις αλληπάλληλες εξεταστικές διαδικασίες και για αυτό ανοίγει η συζήτηση για εξετάσεις ακόμα και στο δημοτικό, τα προσόντα των εκπαιδευτικών, η συμμετοχή σε προγράμματα και δράσεις, η χρήση των ψηφιακών μέσων. Η αυταπάτη, που θα προσπαθήσουν σε έναν βαθμό να καλλιεργήσουν και τα στελέχη της εκπαίδευσης στην αντιπαράθεσή τους με τη βάση των εκπαιδευτικών, ότι θα γράψουμε μια έκθεση ιδεών και θα ξεμπερδέψουμε, θα ανατρέπεται από την ίδια τη ζωή. Μιλώντας ειδικά για τη φετινή σχολική χρονιά με την εκτεταμένη και για μεγάλο χρονικό διάστημα χρήση της τηλε-«εκπαίδευσης», υπάρχει ήδη το υλικό για μια λεπτομερή, ψηφιακή καταγραφή του έργου του σχολείου και των εκπαιδευτικών. Οι κλίμακες μέτρησης και μάλιστα με τη δεκάβαθμη κλίμακα των συντονιστών υπάρχουν για να γίνεται σύγκριση και κατηγοριοποίηση. Η δημοσιοποίηση επίσης των εκθέσεων σε πλατφόρμες με

ελεύθερη πρόσβαση, όπως δείχνει και η διεθνής εμπειρία χρήσης τέτοιων διαδικασιών δημοσιοποίησης, δεν είναι τίποτε άλλο παρά η δημόσια πια κατάταξη των σχολείων σε «καλά» και «κακά», με ό,τι αυτό σημαίνει για τις άλλες νεοφιλελεύθερες πρακτικές στην εκπαίδευση, όπως χρηματοδότηση ανάλογα με τα αποτελέσματα, γονεϊκή επιλογή κ.ο.κ.

Εκτός των άλλων, μιλάμε για μια αέναη γραφειοκρατική διαδικασία, που θα κλέβει πολύτιμο χρόνο από την καθαρά παιδαγωγική και μορφωτική λειτουργία του εκπαιδευτικού και της σχολικής μονάδας για να υλοποιούνται αυτά που ορίζονται στο ΦΕΚ: το ρήμα «διδάσκω» λείπει από το σχεδιάγραμμα που περιγράφει σχηματικά τη διαδικασία της αυτοαξιολόγησης, αφού το βάρος δίνεται στο πολύπτυχο «ελέγχω, παρακολουθώ, εντοπίζω, ιεραρχώ, προσαρμόζω, αξιολογώ».

Η μάχη ενάντια στην αξιολόγηση, μάχη για το δημόσιο σχολείο

Η αντιπαράθεση με τις κυβερνήσεις για την αξιολόγηση και το γεγονός ότι καμία δεν έχει καταφέρει μέχρι στιγμής να την επιβάλει διαχρονικά είναι σοβαρή παρακαταθήκη του εκπαιδευτικού κινήματος. Φυσικά πρέπει να αξιοποιήσουμε αυτή την εμπειρία, βλέποντάς την ταυτόχρονα στο πλαίσιο της σημερινής επίθεσης στο δημόσιο σχολείο που είναι συνολική και γενικευμένη.

Ταυτόχρονα, πρέπει να αξιοποιήσουμε την εμπειρία των χωρών που εφαρμόζουν εδώ και χρόνια συστήματα αξιολόγησης. Αν η αξιολόγηση είναι η απάντηση για την βελτίωση της εκπαίδευσης, τότε γιατί τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα σε εκείνες που την εφαρμόζουν σκληρά, όπως οι ΗΠΑ και η

Βρετανία, υπάρχουν τεράστια προβλήματα στη δημόσια εκπαίδευση, από την υποχρηματοδότηση μέχρι την εγκατάλειψη σοβαρών υποστηρικτικών δομών για τα παιδιά από τα πιο φτωχά στρώματα ή τη μεγάλη σχολική διαρροή, οδηγώντας τους εκπαιδευτικούς σε μεγάλα απεργιακά ξεσπάσματα; Γιατί όλο και περισσότερο το επάγγελμα του εκπαιδευτικού σε αυτές τις χώρες απαξιώνεται, με αποτέλεσμα χιλιάδες εκπαιδευτικοί να εγκαταλείπουν τη σχολική τάξη από τα πρώτα κιόλας χρόνια της σταδιοδρομίας τους; Και φυσικά, η απάντηση που δίνουν οι εκπαιδευτικές αναδιαρθρώσεις που γίνονται κατά καιρούς στο όνομα της αντιμετώπισης αυτών των προβλημάτων είναι ακόμα πιο σκληρή αξιολόγηση. Δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο, βυθίζοντας ακόμα περισσότερο την εκπαίδευση στη σκληρή δίνη της νεοφιλελεύθερης πρόσδεσής της στην ιδιωτικοποίηση, την εμπορευματοποίηση, την εργασιακή ανασφάλεια των εκπαιδευτικών και την υπονόμευση των μορφωτικών δικαιωμάτων των μαθητών.

Η παρούσα προσπάθεια της κυβέρνησης πρέπει να βρει μπροστά της, για ακόμα μια φορά, τη μαχητική αντίσταση των εκπαιδευτικών. Δεν είναι σχήμα λόγου, ούτε μια γενική επίκληση. Από την έκβαση αυτής της αντιπαράθεσης θα εξαρτηθούν πολλά για το μέλλον του δημόσιου σχολείου, τα μορφωτικά δικαιώματα των μαθητών μας, τα εργασιακά δικαιώματα των εκπαιδευτικών. Γιατί πρέπει να έχουμε βαθιά συναίσθηση ότι αν αφήσουμε έστω και ένα μικρό περιθώριο εφαρμογής της αξιολόγησης από την αρχή, κάθε επόμενο βήμα θα είναι ακόμα πιο δύσκολο. Η μάχη λοιπόν που έχουμε μπροστά μας πρέπει να δοθεί σχολείο το σχολείο, με πλήρη επίγνωση της ιστορικότητάς της.

Πηγές:

1. Νόμος 4692/2020: Αναβάθμιση του Σχολείου και άλλες διατάξεις
2. ΦΕΚ 6603/ΓΔ4 «Συλλογικός προγραμματισμός, εσωτερική και εξωτερική αξιολόγηση των σχολικών μονάδων ως προς το εκπαιδευτικό τους έργο»
3. Supporting school self-evaluation and development through quality assurance policies: key considerations for policy makers (Report by ET2020 Working Group Schools, May 2020)
4. ΙΕΠ: Εργαστήρια Δεξιοτήτων, Ενδιάμεση Έκθεση Παρακολούθησης (31 Αυγούστου – 30 Νοεμβρίου 2020)
5. The Regime of Self-Evaluation: Self Conception for Teachers and Schools, Alison M. Brady